

UŽ NETIKRO BALSŲ – REALI GRĖSMĖ: TEISĖS Į BALSĄ GYNIMO PROBLEMATIKA XXI AMŽIUJE

Milda Budzinauskaitė, Gabija Volkutė

III kurso, vientisųjų dieninių teisės
studijų šakos studentės

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė dokt. Deimantė Rimkutė

Mokslinio straipsnio praktinė kuratorė dokt. Akvilė Medvedevaitė

Anotacija. Darbe atlikta asmeninės neturtinės teisės į balsą nacionalinio reguliavimo apžvalga ir Lietuvos atvejo palyginimas su kitomis valstybėmis. Siekta išanalizuoti nacionalinėje ir užsienio valstybių teisėje įtvirtintus asmeninių neturtinių teisių gynimo būdus, pateikiant giluminę kiekvieno iš būdų analizę bei taikymo ribas. Darbe identifikuoti esminiai trūkumai dabartiniame šio instituto reguliavime bei pateikiami galimi įstatymų keitimo variantai, suteikiantys papildomos apsaugos asmenims, kurių asmeninė neturtinė teisė į balsą buvo pažeista.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, teisė į balsą, teisė į atvaizdą, asmeninės neturtinės teisės, Reklamos įstatymas, deliktinė atsakomybė, žalos atlyginimas.

A REAL THREAT BEHIND A FAKE VOICE: THE CHALLENGE OF PROTECTING THE RIGHT TO ONE'S VOICE IN THE 21st CENTURY

The paper provides an overview of the national regulation of the personal moral right to one's voice and compares the case of Lithuania with other countries. The aim was to analyse the methods of protection of personal non-pecuniary rights enshrined in both national and foreign law, providing an in-depth analysis of each method and the limits of its application. The paper identifies the fundamental shortcomings in the current regulation of this institute and presents possible options for amending the law to provide additional protection for persons whose personal moral right to one's voice has been infringed.

Keywords: artificial intelligence, right to a voice, right to an image, moral rights, Law on Advertising, tort liability, damages.

Ižanga

Europos Parlamentas dirbtinį intelektą apibrėžia kaip „mašinos gebėjimą, kuris yra panašus į žmogaus galimybes, tokias kaip argumentavimas, mokymasis, planavimas ir kūrybiškumas“¹. Dirbtinio intelekto ištakos siekia dar 1956 metus, kai Naujojo Hampšyro Dartmouth universitete² jis pirmą kartą susiformavo kaip disciplina. Pastaraisiais metais galime pastebėti itin didelę pažangą šioje srityje: prieš mūsų akis dirbtinis intelektas transformuoja įvairias pramonės šakas ir vis labiau yra integruojamas į kasdienį gyvenimą. Greičiausiai nebūtų klaidinga teigti, kad dauguma visuomenės atstovų sutiktų su teiginiu, kad šios naujos technologijos pagalba optimizuojami įvairiausi procesai ir neregėtų greičiu skatinamos inovacijos, daug kartų palengvinančios sudėtingų užduočių atlikimą. Tačiau, geometrine progresija daugėjant dirbtinio intelekto panaudojimo būdų, visuomenėje jaučiamas ne tik entuziazmas, bet kyla vis daugiau diskusijų apie tam tikrų aspektų etines, moralines pasekmes bei ilgalaikį poveikį visuomenei.

Vienu iš pagrindinių diskusijos taškų jau ilgą laiką yra vadinamosios išmaniosios klastotės (angl. *deep fakes*). Europos Parlamento reglamente 2024/1689 (toliau – DI aktas) išmanioji klastotė yra apibrėžiama kaip dirbtinio intelekto sukurtas ar apdoro-rotas vaizdinis ar garsinis turinys, primenantis realius asmenis, objektus, vietas ar įvykius, kurį neteisingai galima būtų palaikyti autentišku. Ši naujojo amžiaus technologija vis plačiau naudojama, pavyzdžiui, pramogų industrijoje, nes padeda sukurti tikroviškos vaizdo efektus, įgarsinti vaizdo įrašus įvairiomis kalbomis, tiksliai susinchronizuojant įrašę matomo asmens lūpas su sakomais žodžiais. Tačiau nėra sunku suprasti, kad technologija, leidžianti kitą asmenį pavaizduoti darant tai, ko jis niekada nedarė, arba „priversti“ pasakyti tai, ko jis niekada nepasakė, kelia ir susirūpinimą.

Dažnai šios diskusijos neapsieina be išmaniųjų klastočių technologijų reklamos kontekste paminėjimo. Pastaruoju metu socialiniuose tinkluose plinta reklamos, kuriose naudojamas būtent dirbtinio intelekto pagalba sugeneruojamas įžymybės balsas ar atvaizdas. Lietuvos, kaip ir daugelio kitų valstybių nacionalinėje teisėje, jau daug metų egzistuoja institutai, įtvirtinantys asmens apsaugą nuo neteisėto jo atvaizdo, vardo ir kitų identifikuojančių bruožų naudojimo. Tačiau išmaniųjų klastočių technologijų paplitimas su savimi atnešė daug teisės spragų bei klausimų, į kuriuos privaloma atsakyti – ar vis dar galima ginti savo teises, jei be sutikimo naudojama nebe nuotrauka ar realus balso įrašas, o dirbtinai sugeneruotas ir tikrąjį atvaizdo ar balso šeiminingą tik itin stipriai primenantis turinys?

¹ Europos Parlamentas (2020-10-07). Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas? [interaktyvus] <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200827STO85804/kas-yra-dirbtinis-intelektas-ir-kaip-jis-naudojamas>

² KAPLAN, Andreas ir HAENLEIN, Michael (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), p. 1.

Lyginant su balsu, atvaizdo naudojimas dirbtinio intelekto kontekste jau yra kur kas labiau sureguliuotas: pasauliniu mastu atsiranda vis daugiau praktikos, kurioje patvirtinama, kad dirbtinio intelekto modelio, kuris, modifikuodamas tikro asmens vaizdinę medžiagą, pats sukuria tikrovišką jo išvaizdą atitinkantį vaizdinį, sukurtas rezultatas turėtų būti prilyginamas asmens realiam atvaizdui. Tuo tarpu teisės aktų bei praktikos, kurioje būtų kalbama apie balsą, trūkumas pastebimas net kalbant plačiau, nei tik dirbtinio intelekto kontekste. Pavyzdžiui, Lietuvos civiliniame kodekse žodis „balsas“, turint galvoje ne balsavimo teisę, o žmogaus balsą, kaip jo skleidžiamą garsą bei jį identifikuojantį požymį, iš viso nėra minimas. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad teisė į balsą neturėtų būti ginama. Balsas iš esmės yra susijęs su viso asmens kūno autonomija, tai yra svarbiausias įrankis reikšti mintims, emocijoms ir tapatybei perteikti, dalyvauti diskusijose, ginti savo interesus. Dėl be sutikimo kuriamos ir naudojamos kito asmens balso klastotės gali kilti įvairių problemų, apimančių itin placią sferą – balsas gali būti naudojamas siekiant asmeniui inkriminuoti nusikalstamą veiką, „priversti“ jį pasakyti ką nors gėdingo bei žeminančio, būti naudojamas reklamoje. Dėl potencialiai itin didelės nagrinėjimo apimties, šiame darbe ji susiaurinama iki civilinės atsakomybės. Šio darbo autorės socialiniuose tinkluose yra susidūrusios su reklaminių pobūdžio turiniu, kuriame girdimas akivaizdžiai dirbtinio intelekto pagalba sugeneruotas konkrečios įžymybės balsas, tariai rekomenduojantis tam tikrus produktus ar paslaugas. Kartais šios „įžymybės“ netgi prabyla lietuviškai, nors jų balsas ir toliau lieka atpažįstamas. Taigi, neteisėtas kito asmens balso panaudojimas šandien yra aktualesnė nei bet kada anksčiau problema, į kurios teisinį reguliavimą turėtų būti atkreipiama žymiai daugiau dėmesio.

Siekiant kaip įmanoma aiškiau bei išsamiau išanalizuoti šią problemą, darbe bus nagrinėjamas konkretus hipotetinis scenarijus (kazusas), kuomet dirbtinio intelekto priemonėmis asmens balsas yra panaudojamas komercinėje reklamoje. Siekiama išsiaiškinti, kokias teises gynbos priemones žmogus galėtų panaudoti tokioje situacijoje ir nustatyti dabartinės lietuviškosios teisinės sistemos spragas, taip pat pasiūlant rekomendacijas, kaip būtų galima sustiprinti specifinės asmeninės neturtinės teisės – teisės į nuosavą balsą – apsaugą nuo panašių pažeidimų. Norint pateikti tokius pasiūlymus, darbe Lietuvos teisės nuostatos bus lyginamos su kitų valstybių teisės aktais bei teismų precedentais, kuriuose aprašoma teisės į balsą apsauga ir tokios apsaugos veikimo sfera, bei diskutuojama, ar kurios nors iš šių nuostatų galėtų būti pritaikytos Lietuvos kontekste, siekiant užtikrinti dar tvirtesnes asmeninių neturtinių teisių apsaugos priemones.

Darbo tikslas. Atskleisti asmeninės neturtinės teisės į balsą gynimo būdus, kai ši teisė pažeidžiama naudojant dirbtinį intelektą.

Darbo uždaviniai.

1. Apžvelgti asmeninės neturtinės teisės į balsą gynbos priemonių Lietuvos nacionalinėje teisėje reglamentavimą ir pateikti šių priemonių lyginamąją analizę;

2. Apžvelgti asmeninės neturtinės teisės į balsą gynybos priemonių užsienio valstybių teisėje reglamentavimą ir palyginti šias priemones su nustatytais Lietuvos nacionalinėje teisėje;
3. Pateikti ir apibendrinti teisės į balsą reglamentavimo pakeitimo siūlymus Lietuvos įstatymų leidėjui.

Darbo objektas. Šiame darbe nagrinėjama asmeninė neturtinė teisė į balsą ir su šiuo institutu susijęs reguliavimas, galimos šios vertybės gynybos priemonės bei siūlomi pakeitimai. Tam, kad būtų pateikta išsami analizė, svarbu apžvelgti šį institutą ir platesniame nei Lietuvos kontekste ir pateikti lyginamąją analizę.

Tyrimo metodai.

1. Lyginamasis – apžvelgiama kitų valstybių teisės į balsą instituto reguliavimo praktika, siekiant identifikuoti skirtumus su Lietuvos atveju;
2. Lingvistinis – pažodžiui vertinamas ir interpretuojamas teisės normų turinys;
3. Loginis – įvertinamos teisinio reguliavimo spragos, apžvelgiami galimi teisės į balsą instituto teisinio reguliavimo pakeitimai Lietuvos nacionalinėje teisėje ir šių pakeitimų rezultatai;
4. Sisteminis – identifikuojamos sąsajos tarp civilinės teisės normų, įtvirtintų skirtingose to paties šaltinio vietose, suvokiant visą dokumentą kaip vientisą teisės aktą, kurio normos yra neatsiejamai viena su kita susijusios.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant visapusiškos analizės, nagrinėjama įvairi literatūra ir šaltiniai, įskaitant Civilinio kodekso antrą ir šeštą knygą, Reklamos įstatymą, Europos Parlamento reglamentus (BDAR ir DI aktas), užsienio valstybių, tokių kaip JAV, Kanada, Pietų Korėja ir kt. teisės aktai ir teisės doktrina.

1. Teisės į balsą reglamentavimas Lietuvoje

Nagrinėjant teisės į balsą, kaip asmeninės neturtinės teisės, gynimą, susiduriama su esmine reglamentavimo problema – asmeninės neturtinės teisės Lietuvos teisinėje sistemoje yra įtvirtinamos *numerus clausus* principu, t. y. šių teisių sąrašas yra baigtinis. Sparčiai tobulėjant informacinių technologijų sistemai bei plečiantis dirbtinio intelekto galimybėms, išryškėja teisinis vakuumas tam tikrose visuomeninio gyvenimo sferose, *inter alia*, ginant esmines subjektyvias neturtines asmens teises. Nors jų gali būti ir daugiau, vienas iš neturtinių teisių gynimo būdų – civilinė atsakomybė. Šioje darbo dalyje bus apžvelgtos LR civilinio kodekso bei specialiųjų teisės aktų nuostatos, kuriomis remiantis kaip teisiniu pagrindu deliktinei atsakomybei kilti būtų galimybė asmeniui apginti savo teisę į balsą, kuri buvo pažeista dirbtiniu intelektu sukuriant asmens balso imitaciją bei panaudojant ją komerciniais tikslais.

CK 6.245 straipsnio 4 dalis nurodo, jog deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutar-

tiniais santykiais. Deliktas – tai neteisėtas asmens veiksmas, kurio pasekoje atsiranda prievolė tarp asmenų, kurie iki to laiko nebuvo susiję teisiniu santykiu³. Šiuo metu Lietuvoje yra įtvirtinta tiek generalinio delikto doktrina, taip pat asmeniui deliktinė atsakomybė gali atsirasti ir tais atvejais, kai jis nesilaiko įstatymuose ar kitose teisės normose nustatytų pareigų. Deliktinė atsakomybė kyla tuomet, kai nustatomos visos deliktinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė, išskyrus atvejus, kai įstatyme nustatyta atsakomybė be kaltės⁴.

Pirmame darbo skyriuje analizuojami neteisėtų veiksmų teisės į balsą pažeidimo kontekste, kaip vienos iš būtinųjų deliktinės atsakomybės sąlygų, galimi teisiniai pagrindai – teisės į atvaizdą pažeidimas, garbės ir orumo pažeidimas, teisės į vardą pažeidimas, Reklamos įstatymo pažeidimas ir generalinis deliktas.

1.1. Teisės į atvaizdą pažeidimas

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra išaiškinta, kad teisė į atvaizdą – tai platesnės teisės į žmogaus privatų gyvenimą sudėtinė dalis. Šios teisės apsaugos esmė įtvirtinta Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.22 straipsnio 1 dalyje, kur nustatyta, kad fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu⁵. Kiltų mažai ginčų, kad dirbtinio intelekto pagalba sukurtas asmens vaizdas, sugeneruotas tikro žmogaus nuotraukos pagrindu, šiuo atveju patektų į CK normoje įvardytos sąvokos „kitoks atvaizdas“ turinio rėmus. CK 2.22 straipsnis gina asmens teisę pasirinkti, ar jo atvaizdas gali būti bet kokia forma naudojamas kito asmens.

Pagal Dabartinį lietuvių kalbos žodyną sąvoka „atvaizdas“ reiškia: 1) portretą, paveikslą; 2) fizinio daikto vaizdą, susidariusį praėjus šviesos spinduliams pro optinį prietaisą. Iš sąvokos reikšmės matyti, jog atvaizdas gali būti ne tik nuotrauka, tikrovės vaizdinys, tačiau ir dirbtinai sukurtas, menine forma išreikštas produktas, pavyzdžiui, paveikslas ar portretas. Esminiu kriterijumi teisei į atvaizdą apginti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat laikoma tai, kad asmuo galėtų būti identifikuojamas, t. y. atpažįstamas be jo sutikimo padarytoje, platinamoje nuotraukoje, portrete ar kitokiame atvaizde⁶. Visi anksčiau minėti teiginiai leidžia daryti išvadą, jog asmuo, kurio atvaizdas be jo sutikimo buvo sukurtas dirbtinio intelekto pagalba,

³ AMBRASIENĖ, Dangutė; BARANAUSKAS, Egidijus; BUBLIENĖ, Danguolė ir kt. (2009). *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, p. 20.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 16 d. nutarimas Nr. AC-48-1, „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“, Teismų praktika Nr. 48, p. 6.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-73-421/2024, p. 39.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91, p. 8.

galėtų ginti savo pažeistas teises remdamasis CK 2.22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise į atvaizdą, nes tokiu būdu sukurtas asmens vaizdas atitinka minėtoje CK normoje įtvirtintą „kitokio atvaizdo“ sąvokos prasmę bei asmenį yra įmanoma identifikuoti.

Tačiau ar galima teisę į atvaizdą aiškinti plačiai, apimant ir galimybę žmogui kreiptis į teismą, remiantis CK 2.22 straipsniu tuo atveju, kai dirbtiniu intelektu buvo sukurtas (ir platinamas) ne jo atvaizdas, o asmens balsą imituojantis garsas? Remiantis kalbiniu (gramatiniu) normos aiškinimu, dabartinė CK 2.22 straipsnio redakcija („Fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu“) eksplicitiškai neįtvirtina asmens teisės į balsą kaip vienos iš sudedamųjų asmens teisės į atvaizdą dalių, t. y. į šios normos objektas yra būtent vaizdinis reiškiny, bet ne balsas ar garsas. Tačiau apžvelgus teismų praktikoje nurodytus kriterijus, būtų galima teigti, jog balsas yra asmenį identifikuojantis požymis, nes kiekvieno asmens balsas yra unikalus, todėl atitinka esminį teisės į atvaizdą kvalifikuojantį požymį. Taip pat ir Europos Sąjungos Dirbtinio intelekto akte apibūdinami kiekvienam iš mūsų unikalus fiziologiniai biometriniai duomenys, tarp kurių *expressis verbis* paminimas ir žmogaus balsas – jis eksplicitiškai pripažįstamas biometrine savybe, kuri gali būti naudojama asmens atpažinimui, nustatant bei patvirtinant jo tapatybę (DI akto 15 punktas).

Teisė į balsą yra viena iš esminių asmeninių neturtinių teisių, neatsiejama nuo asmens tapatybės ir identiteto, be to, kaip ir atvaizdas, gali turėti tam tikrą komercinę vertę, tačiau iš dabartinio teisinio reguliavimo galima teigti, jog yra susidariusi teisinio reguliavimo spragos situacija. Teisės spraga atsiranda tada, kai teisė tam tikro santykio nereguliuoja. Teisinėje literatūroje teisės spragos yra išskiriamos į pirmines ir antrines spragas. Pirminė spraga – kai dėl netobulos įstatymo leidybos faktiškai egzistuojantys visuomeniniai santykiai apskritai nėra teisinio reguliavimo dalykas. Antrinė spraga – kai tam tikri visuomeniniai santykiai teisės normomis buvo sureguliuoti tačiau keičiantis gyvenimui atsirado įstatyme nenumatytų situacijų⁷. Iš šio skirstymo matyti, jog teisės į balsą reglamentavimo atvejį, kuomet tokia teisė eksplicitiškai neįtvirtinama civiliniame kodekse ir nustatomas uždaras asmeninių neturtinių teisių sąrašas, galima kvalifikuoti kaip pirminę spragą. CK 1.8 straipsnio 1 dalis numato, jog civilinės teisės normų nesureglamentuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodyta, kad įstatymo analogija galima esant tokioms sąlygoms: nėra teisės normos, kuri reglamentuotų ginčo santykį; yra teisės norma, reglamentuojanti

⁷ JARAŠIŪNAS, Egidijus ir SPRUOGIS, Ernestas (2007). Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje. *Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui* parengtas nacionalinis pranešimas, p. 2-3 [interaktyvus]. https://www.confconstco.org/reports/rep-xiv/report_Lithuania_lt.pdf

panašų santykį; yra toks teisės normų reguliuojamo ir nereguliuojamo santykio panašumas, kuris leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad analogijos taikymas yra pateisinamas, t. y. neprieštaras santykio esmei ir pobūdžiui⁸. Nagrinėjant teisės į balsą atvejį būtų teisinga teigti, jog egzistuoja visos prielaidos taikyti įstatymo analogiją: teisė į balsą yra lygiagrečiai svarbi asmeninė subjektinė teisė kaip ir asmens teisė į balsą; tiek atvaizdas, tiek balsas yra asmenį identifikuojantys požymiai, turintys komercinę vertę naudojant juos reklamose.

Taigi, gynybos būdas, kuomet remiamasi teisės į atvaizdą reglamentavimu, būtų įmanomas nebent taikant įstatymo analogiją. Panaudojant tokį asmens teisės į balsą gynybos teisinį pagrindą, asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, turi teisę teismo tvarka reikalauti tokius veiksmus nutraukti bei atlyginti turtinę ir neturtinę žalą (CK 2.22 straipsnio 3 dalis). Kita vertus, jei analogija yra vienintelis argumentas, tai neišsprendžia teisinio netikrumo problemas.

1.2. Garbės ir orumo pažeidimas

Vienas iš asmens, kurio teisės buvo pažeistos dirbtinio intelekto sukurtu produktu, gynimosi būdų taip pat galėtų būti Civilinio kodekso 2.24 straipsnis, ginantis asmens garbę ir orumą. CK 2.24 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog „asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą“⁹. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje pripažįstama, kad garbė ir orumas pagal CK 2.24 straipsnį ginami nustačius tokių faktų visetą: pirma, žinių paskleidimo faktą, antra, faktą, kad žinios yra apie ieškovą, trečia, faktą, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės, ir, ketvirta, faktą, kad žinios žemina asmens garbę ir orumą¹⁰. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje teigiama, kad „Žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reišia žmogaus esmę. Gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai“¹¹. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad, kaip ir gyvybė, orumas išreiškia nepaprastą žmogaus vientisumo esmę ir dėl šios priežasties yra aukščiau įstatymo. Teisėtyrininkas Algirdas Taminskas savo straipsnyje „Žmogaus orumas: Konstitucinės refleksijos“ teigia, kad mūsų valstybės konstitucinės jurisprudencijos formuojama orumo samprata yra siejama su jo laikymu

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-28-969/2023, p. 27.

⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-127-403/2018, p. 8.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3004.

kiekvienam asmeniui priklausančios prigimtinės savybės, kuriai įtakos neturi nei jo statusas, nei teisinė padėtis¹². Straipsnyje taip pat akcentuojama, kad nustačius, jog pažeistos tokios teisės, kaip, pavyzdžiui, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, kartu gali būti konstatuojamas ir orumo, kaip konstitucinės vertybės, pažeidimas, bei teigiama, kad kiekvienas Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame sprendžiama dėl konkrečios žmogaus teisės ir laisvės, gali būti laikomas „byla dėl orumo“¹³.

Analizuojant dirbtinio intelekto sukurtos medžiagos, kuria bandoma imituoti kito asmens balsą, problematiką gali iškilti klausimas, ar dėl šios medžiagos panaudojimo nukentėjęs asmuo galėtų savo teises ginti CK 2.24 straipsnyje numatytos teisės į garbę ir orumą pagrindu. Iš LAT nustatytų privalomų kriterijų šios teisės gynimui nagrinėjamu atveju sunkiausia būtų įrodyti ketvirtąjį – kad žinios žemina asmens garbę ir orumą. Konstitucinis Teismas savo nutarime yra įtvirtinęs, kad „tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas su žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu susijusius santykius, turi garantuoti deramą jų apsaugą, yra viena iš žmogaus orumo, kaip konstitucinės vertybės, užtikrinimo prielaidų“¹⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje ne kartą yra paminėjęs, kad „žeminančiomis garbę ir orumą laikomos tokios žinios, kurios įstatymų, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę, orumą, jo gerą vardą visuomenėje, suponuoją neigiamas visuomenės nuostatas dėl tokio asmens“¹⁵. Remiantis tokiu LAT apibrėžimu galima daryti išvadą, kad žymus žmogus, kurio balso imitacija naudojama reklamoje, savo teises ginti garbės ir orumo pagrindu galėtų tuo atveju, jei reklamos turinys nulemtų neigiamą visuomenės požiūrį į šį žmogų – turėtų būti atsižvelgiama į reklamuojamus produktus ar paslaugas, žodžius, kurie išsakomi dirbtinio intelekto sugeneruoto balso pagalba, ir vertinama, ar kurie nors iš šių reklamos aspektų galėtų sukelti neigiamą visuomenės reakciją. CK 2.24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad, nustačius garbės ir orumo pažeidimą, nukentėjusysis turi teisę reikalausti paneigti paskleistus duomenis, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą.

1.3. Teisės į vardą pažeidimas

Civilinio kodekso 2.21 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „fizinis asmuo, kurio teisė į vardą yra pažeista dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai veikia jo vardu (...), turi teisę

¹² TAMINSKAS, Algirdas ir MESONIS, Gediminas (2014). Žmogaus orumas: Konstitucinės refleksijos. *Jurisprudencija*, 21(4), p. 965.

¹³ TAMINSKAS, Algirdas ir MESONIS, Gediminas (2014). Žmogaus orumas: Konstitucinės refleksijos. *Jurisprudencija*, 21(4), p. 970.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 1-7.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-781/2023, p. 14.

kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų kaltą asmenį nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti tokiais neteisėtais veiksmais padarytą turtingą ir neturtingą žalą¹⁶. Nors naudojant tik įžymybės balsą jos vardas tiesiogiai minimas nėra, tačiau vis tiek daroma prielaida, jog jį girdintis vidutinis vartotojas šį balsą klaidingai identifikuotų kaip priklausantį konkrečiam visuomenėje plačiai žinomam asmeniui ir būtent jam priskirtų dirbtinio intelekto sugeneruotame garso įrašė išsakytas mintis bei rekomendacijas. Tokiu būdu iš įžymybės atimama galimybė kontroliuoti, kaip naudojama jos tapatybė, faktiškai be sutikimo neteisėtai yra veikiamas jos vardas. Taip ne tik pasisavinama įžymaus žmogaus tapatybės vertė, bet ir kyla reali grėsmė, kad bus pakenkta jo profesinei reputacijai, jei reklamuojamas produktas ar išsakyti žodžiai neatitiks visuomenei priimtinių vertybių.

Svarbu paminėti, kad taikant tokį aiškinimą ši norma netiktų siekiant apginti ir visuomenėje gerokai mažiau žinomų žmonių teisę į balsą, nes esminis jos elementas – vardas, kuris galėtų būti vidutinio vartotojo susiejamas su balsu. Taigi, CK 2.21 straipsnyje numatytu teisės į vardą neliečiamumu savo teisės nagrinėjamoje situacijoje galėtų ginti įžymus asmuo, tačiau paprastam visuomenės atstovui ši norma būtų nenaudinga.

1.4. Atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos reklamos įstatymą reglamentavimas

Vienas iš specialiųjų įstatymų, kuris yra aktualus deliktinės atsakomybės taikymui – Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymas (toliau – Reklamos įstatymas). Šio įstatymo 4 straipsnyje yra nurodyti bendrieji reikalavimai rašytiniam ar garsiniam reklamos tekstui. Vienas iš šių reikalavimų yra tai, kad reklamoje negali būti be fizinio asmens sutikimo minimas jo vardas, pavardė, pateikiama jo nuomonė, informacija apie jo privatų ar visuomeninį gyvenimą, turtą, naudojamas fizinio asmens atvaizdas (Reklamos įstatymas, 4 str. 2 d. 7 p.). Taip pat įstatyme nurodyti ir galimi asmens teisių gynimo būdai: asmenys, kurių teisės ir įstatymų saugomi interesai pažeidžiami naudojant šio įstatymo draudžiamą reklamą, turi teisę nustatyta tvarka kreiptis į teismą su ieškiniu dėl: pirma, reklamos naudojimo nutraukimo; antra, padarytos žalos atlyginimo; trečia, įpareigojimo paskelbti vieną, du ar kelis konkretaus turinio ir formos pareiškimus, paneigiančius klaidinančią reklamą (Reklamos įstatymas, 28 str. 1 d.). Šiuo atveju iškyla jau anksčiau minėtas klausimas dėl to, ar fizinio asmens atvaizdo sąvoką galima aiškinti plečiamuoju būdu ir į jo apimtį įtraukti balsą, kaip vieną iš asmenį identifikuojančių bruožų, tačiau šiuo atveju laikomasi tokios pat nuomonės, kaip ir analizuojant Civilinio kodekso 2.22 straipsnyje įtvirtintą teisę į atvaizdą.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.

Verta paminėti, jog Reklamos įstatymo 4 straipsnis iš dalies apgina asmens, kurio balso imitacija buvo be jo sutikimo panaudota reklamoje, teisės, nes vienas iš komponentų, paverčiančių reklamą neteisėta, yra be leidimo pateikta asmens nuomonė. Taigi, situacijoje, kai reklamoje dirbtiniu intelektu sugeneruotas asmens balsas yra naudojamas siekiant išreikšti nuomonę apie reklamuojamą produktą ir sukurti įvaizdį, jog asmuo, kurio balsas buvo panaudotas, išbandė ir rekomenduoja šį produktą, galima būtų remtis Reklamos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 7 punktu, nurodant tai kaip neteisėtų veiksmų (vienos iš būtinųjų deliktinės atsakomybės sąlygų) pagrindą. Šiuo atveju remiantis Reklamos įstatymo 28 straipsnio 1 dalimi, asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, galėtų prisiteisti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Tačiau ne visos situacijos patenka į Reklamos įstatymo 4 straipsnio apimtį, todėl apsauga šiuo pagrindu nebūtų užtikrinta atvejams, kuomet, pavyzdžiui, asmens balso imitacija panaudojama įgarsinant prekės ar paslaugos aprašymą ar kitais reklaminiais tikslais, nes minėtais atvejais nebus reiškia asmens nuomonė.

Taip pat verta paminėti, jog Reklamos įstatymas draudžia klaidinančią reklamą (Reklamos įstatymas, 5 str. 1 d.). Sprendžiant, ar reklama yra klaidinanti remiamasi teisingumo, išsamumo bei pateikimo kriterijais, o ypač svarbiu nagrinėjamai temai laikytinas Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies punktas, nurodantis, jog „reklamoje pateikiama informacija yra neišsami, jeigu praleista tam tikra informacijos dalis, kurios pateikimas, atsižvelgiant į kitą toje reklamoje pateikiamą informaciją, būtina reikalingas, kad būtų išvengta reklamos vartotojų suklaidinimo“ (Reklamos įstatymas, 5 str. 2 d. 2 p.). Panaudojant kito asmens balsą be jo sutikimo produktui reklamuoti vienareikšmiškai pažeidžiamas reklamos išsamumo kriterijus, nes siekiama suklaidinti vartotojus ir suteikti reklamai patikimumo bei kokybės įvaizdį, vartotojas būtų linkęs labiau pasitikėti įžymaus asmens patvirtinimu dėl reklamuojamos prekės kokybiškumo. Tačiau svarbu paminėti, jog aptarta norma yra labiau orientuota į vartotojų apsaugą, o ne asmens, kurio teisės buvo pažeistos panaudojant balsą reklamoje be jo sutikimo, gynimą.

1.5. Asmens duomenų tvarkymo apsaugos reglamentavimas

Svarbu aptarti ir asmens duomenų apsaugos bei privatumo reglamentavimą dirbtinio intelekto ir teisės į balsą gynimo būdų reguliavimo kontekste. Europos Parlamento ir Tarybos Bendrajame duomenų apsaugos reglamente (toliau – BDAR) įtvirtinta, kad „asmens duomenys – bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybė galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai (...) pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius“ (BDAR 4 str. 1 d.). Iš BDAR pateikto apibrėžimo

matyti, jog asmens balsas yra vienas iš asmens tapatybę identifikuojančių duomenų ir todėl patenka į BDAR taikymo sritį.

Paprastai kuriant išmanias klastotes yra naudojami asmens duomenys, pavyzdžiui žmogaus padaryti garso įrašai, žymaus žmogaus interviu įrašai ir pan. Asmens duomenys turėtų būti tvarkomi laikantis BDAR nustatytų taisyklių. Svarbu atsižvelgti į tai, jog „duomenų tvarkymas“ yra plati sąvoka, apimanti visus įmanomus asmens duomenų naudojimo būdus balso imitacijų kūrimo cikle: taisyklės apima įvairius veiksmus, tiek kuriant dirbtinio intelekto programinę įrangą, apmokant dirbtinį intelektą kurti žmogaus balsą imituojančius garso įrašus, tiek dirbtinio intelekto varotojui naudojant tam tikrus asmens duomenis kuriant galutinį dirbtinio intelekto produktą – garso įrašą, kuriame girdimas kito asmens balsas¹⁷.

Pagal BDAR, jei asmens duomenys visiškai ar iš dalies tvarkomi automatizuotomis arba neautomatizuotomis priemonėmis ir saugomi rinkmenų sistemoje (BDAR 2 str. 1 d.), būtinas asmens duomenų tvarkymo teisinis pagrindas. Tai gali būti sutartis, aiškus sutikimas arba teisinis reglamentavimas (4 str. 11 d.). Skaitmeninės formos balsai neabejotinai yra asmens duomenys, kaip apibrėžta BDAR, o dirbtinio intelekto mokymas naudojant didelį kiekį duomenų bet kuriuo atveju patenka į BDAR taikymo sritį. Duomenų subjektas šiuo atveju turi teisę dėl su jo konkrečiu atveju susijusių priežasčių bet kuriuo metu nesutikti, kad su juo susiję asmens duomenys būtų tvarkomi (BDAR 21 straipsnis), taip pat turi teisę reikalauti ištrinti tvarkomus duomenis (turi „teisę būti pamirštam“) (BDAR 17 straipsnis) arba apriboti duomenų tvarkymą (BDAR 18 str.). Be to, asmuo, patyręs materialinę ar nematerialinę žalą dėl asmens duomenų tvarkymo pagal BDAR pažeidimo, turi teisę iš duomenų valdytojo arba duomenų tvarkytojo gauti kompensaciją už patirtą žalą (BDAR 82 str. 1 d.).

1.6. Generalinis deliktas

Nesant specialiajai teisės normai, tiesiogiai įtvirtinančiai teisės į balsą gynimo reglamentavimą, būtų galima remtis ir bendrosiomis deliktinės civilinės atsakomybės normomis. CK 6.263 straipsnyje suformuluotos pagrindinės deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta vadinamoji generalinio delikto doktrina – bendroji, universali kiekvieno asmens pareiga laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos¹⁸. Generalinio delikto doktrina reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikomas deliktu, jeigu žalos padaręs asmuo neįrodo esant aplinkybių, dėl kurių jo civilinė atsakomybė

¹⁷ Europos Parlamentas (2021). Tackling Deepfakes in European Policy, p. 39 [interaktyvus]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU\(2021\)690039_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU(2021)690039_EN.pdf)

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-469/2024, p. 10.

negalima. Taigi generalinio delikto principas reiškia, kad žalos faktus kartu reiškia žalos padariusio asmens veiksmų neteisėtumo ir jo kaltės prezumpciją¹⁹.

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais bei teisės doktrina, asmuo taip pat galėtų kreiptis į teismą remdamasis tuo, jog vienas iš fizinį asmenį apibrėžiančių bruožų – balsas – buvo panaudotas be šio asmens sutikimo komerciniais tikslais. Tokie veiksmai aiškiai pažeidžia balso savininko teises ir dėl to neturėtų būti toleruoti teisine prasme. Komerciniais tikslais panaudojant nors ir ne pačio asmens, o dirbtinio intelekto pagalba sukurtą ar modifikuotą balsą, turėtų būti suprantama, jog yra reikalingas asmens leidimas, nes dažnu atveju naudojamas balsas yra panašus į žymaus asmens, o jo balso naudojimo tikslas – patikimumo užtikrinimas. Tokia dirbtinio balso paskirtis yra aiškiai komercinė, suteikianti papildomą vertę reklamuojamam produktui, todėl įmonėms ar verslininkams neturėtų būti įmanoma remiantis įstatymų spraga pažeisti asmens subjektines neturtines teises. Tačiau reikia pažymėti, jog nesant tiesiogiai įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl neturtinės žalos atlyginimo, būtų priteisiama tik turtinė žala (CK 6.263 str. 2 d.), o tokiu atveju apsauga būtų mažiau efektyvi.

2. Teisė į balsą lyginamojoje teisėje

Nors dirbtinio intelekto replikuojamo balso problematika yra itin nauja, pasaulyje su balsu, kaip vienu pagrindinių asmenį identifikuojančių savybių, ginamų teisės, susiję precedentai egzistuoja jau kelias dešimtis metų. Antrame darbo skyriuje analizuojami du žymūs, daug metų praktikoje taikomi JAV precedentai bei pateikiami konkretūs šios asmeninės neturtinės teisės apsaugos reglamentavimo pavyzdžiai įvairiose užsienio valstybėse.

2.1. Konkrečių JAV teismų praktikos pavyzdžių analizė

1985 metais automobilių gamintojas „Ford Motor“ pradėjo reklaminę kampaniją, kurioje planavo naudoti garsias septintojo dešimtmečio dainas. Kompanija dainininkei Bette Midler pasiūlė reklamoje sudainuoti žymią savo dainą „Do You Want To Dance“, o jai atsisakius vietoje originalios atlikėjos pasamdė itin panašaus balso moterį, kuri ją imitavo²⁰. Midler atvaizdas reklamoje naudojamas nebuvo, tačiau daugelis teigė, kad reklamoje girdimas balsas buvo beveik visiškai neatskiriamas nuo žymios dainininkės. Pareikšdama 400 tūkstančių JAV dolerių ieškinį „Ford Motor“, atlikėja siekė žalos atlyginimo, tačiau jį grindė ne dainos autorinių teisių pažeidimu, o būtent jos išskirtinio

¹⁹ MIKELĖNAS, Valentinas (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė, I tomas*. Vilnius: Justitia, p. 366.

²⁰ BRUSTEIN, Joshua (2024-05-22). Scarlett Johansson's Case Against OpenAI Isn't Novel. *Bloomberg Businessweek Daily* [interaktyvus]. <https://www.bloomberg.com/newsletters/2024-05-22/scarlett-johansson-s-openai-complaint-mimics-bette-midler-s-ford-case>

balso, kurį galima laikyti jos, kaip profesionalios dainininkės, skiriamuoju bruožu, naudojimu be sutikimo²¹. Ieškinio suma buvo nustatyta pagal tai, kiek realiomis rinkos sąlygomis kainuotų originalios atlikėjos pasirodymas reklamoje. Nagrinėdamas bylą teismas nustatė, kad reklamos kūrėjai siekė kaip įmanoma artimiau atkartoti Midler balsą ir sąmoningai tikėjosi, kad taip pritrauks daugiau potencialių klientų. Pasak Ulos Hedwig, moters, reklamoje įkūnijusios žymią dainininkę, ji buvo informuota, kad dainą turėtų sudainuoti kuo panašiau į originalią atlikėją, ir net jos pačios pažįstami teigė, kad išgirdę reklamą pagalvojo, jog dainą joje atlieka pati Midler. Priimdamas Midler palankų sprendimą teismas nurodė, kad jos balsas turi būti apsaugotas nuo neteisėto naudojimo kad norint viešai atkartoti originalaus atlikėjo balsą ar kitokį skiriamąjį bruožą yra būtinas jo leidimas: „A voice is as distinctive and personal as a face. The human voice is one of the most palpable ways identity is manifested. (...) Midler has made a showing, sufficient to defeat summary judgment, that the defendants here for their own profit in selling their product did appropriate part of her identity“²².

Midler v. Ford Motor bylos nustatytas precedentas praktikoje pirmą kartą suveikė po poros metų – 1990 metais JAV plačiai nuskambėjo dar viena byla, savo pobūdžiu labai panaši į Midler ginčą dėl balso, kaip žinomo atlikėjo skiriamąjo bruožo, panaudojimo komerciniais tikslais. Šį kartą į teismą kreipėsi dainininkas Tomas Waitsas, pagarsėjęs nuolatiniais atsisakymais pasirodyti reklamose. Pasak atlikėjo, bulvių traškučių kompanija „Frito-Lay“ pažeidė jo teisėtus interesus, nes jų reklamose, kurios buvo transliuojamos daugiau nei 250 radijo stočių, girdimi jo dainos žodžiai, tariami balsu asmens, kuris profesinėje veikloje verčiasi Tomo Waitso impersonavimu. Teismas nustatė, kad kompanija, neteisėtai savo komerciniams interesams tenkinti naudodama išskirtinį atlikėjo balsą, pakenkė jo reputacijai. Skirtingai nei Midler byloje, kurioje dainininkei buvo priteista kompensacija, „Frito-Lay“ atveju atlikėjui buvo priteista ir kompensacija, apskaičiuota pagal jo paslaugų rinkos vertę, taip pat už neturtinę žalą atlikėjo psichologinei būklei („Given the evidence that the commercial use of his voice was particularly offensive to Waits, we conclude that Waits' prayer for mental distress damages was properly submitted to the jury“), geram vardui, profesinei reputacijai bei būsimai reklamos vertei, ir 2 milijonų JAV dolerių dydžio baudiniai nuostoliai (angl. *punitive damages*) – daugumoje ES valstybių neegzistuojanti nuostolių rūšis, kurių pagrindinė paskirtis yra ne atkurti prieš žalos atsiradimą buvusią padėtį, bet nubausti kito asmens teises pažeidusį asmenį. Iš viso dainininkas prisiteisė 2,475 milijonų JAV dolerių²³. Tomo Waitso byla taip pat padėjo akcentuoti,

²¹ LANS, Maxine (1993). Sound-alikes sound like a legal violation. *Marketing news*, 27 (2), p. 7 [interaktyvus]. <https://research.ebsco.com/c/vzvkkq/viewer/pdf/2jt2tf646z?route=details>

²² Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1988 m. birželio 22 d. nutarimas byloje Midler v. Ford Motor Co., 849 F.2d 460

²³ Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1992 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas byloje Waits v. Frito-Lay Inc., 978 F.2d 1093

kad asmens skiriamieji bruožai turi būti teisiškai ginami net ir tuo atveju, jei pats asmuo nėra itin žinomas ar atpažįstamas visuomenėje. Iki teismo proceso dauguma iš prisiekusiųjų buvo negirdėję Waitso muzikos, tačiau tai nepaneigė fakto, kad jo balsas yra asmenį identifikuojanti savybė, kurią galima ginti įstatymų nustatyta tvarka.

2.2. Teisės į balsą reglamentavimas įvairiose užsienio valstybėse

Teisės į balsą reglamentavimo srityje viena iš labiausiai pažengusių JAV valstijų neabejotinai galima laikyti Kaliforniją. Kalifornijos Civilinio kodekso straipsnyje 3344(a) pabrėžiama balso bei kitų identifikuojančių požymių komercinė reikšmė ir minima, kad bet kuris asmuo, kuris sąmoningai naudoja kito asmens balsą bet kokiais tikslais reklamuodamas ar parduodamas, arba ragindamas pirkti gaminius, prekes ar paslaugas be išankstinio tokio asmens sutikimo, atsako už bet kokią žalą, kurią dėl to patyrė nukentėjęs asmuo ar asmenys („Any person who knowingly uses another’s name, voice (...) in any manner, on or in products, merchandise, or goods, or for any purposes of advertising or selling, or soliciting purchases of, products, merchandise, goods or services, without such person’s prior consent, or, in the case of a minor, the prior consent of his parent or legal guardian, shall be liable for any damages sustained by the person or persons injured as a result thereof“)²⁴. Pagal šį skirsnį neteisėtus veiksmus atlikęs asmuo nukentėjusiajam turi atlyginti didesniąją iš šių sumų: 750 JAV dolerių arba dėl neteisėto naudojimo patirtą faktinę žalą, taip pat bet kokią iš neteisėto naudojimo gautą naudą. Nukentėjusiajai šaliai taip pat gali būti priteisti jau Midler v. Ford Motor precedento kontekste minėti baudiniai nuostoliai.

Progreso apsaugos nuo nelegalių veiksmų atliekamų dirbtinio intelekto pagalba sferoje pasižymi ir Tenesio valstija, kurioje 2024 metų kovo 21 d. pradėjo galioti įstatymas dėl balso ir atvaizdo saugumo užtikrinimo – ELVIS (Ensuring Likeness Voice and Image Security Act). Šis specialusis įstatymas, kurio pavadinimą galima laikyti aliuzija į rokenrolo karaliumi dažnai tituluojamą Elvį Preslį, iš dalies veikia kaip Tenesio asmens teisių apsaugos įstatymo – PRP Act (Tennessee Personal Rights Protection Act) pakeitimas papildant iki šiol galiojusią asmens atvaizdo apsaugos sritį balso kategorija ir yra pirmasis teisės aktas JAV istorijoje, skirtas būtent muzikos atlikėjų apsaugai nuo neteisėto jų balsų klonavimo pasitelkiant dirbtinį intelektą. Šiame teisės akte balsas yra apibrėžiamas kaip „garsas laikmenoje, kurį galima lengvai identifikuoti ir priskirti konkrečiam asmeniui, neatsižvelgiant į tai, ar šis garsas yra tikrasis balsas, ar jo imitacija“²⁵. Atsakomybė pagal jį gali kilti ne tik tam, kuris neteisėtai

²⁴ *The Civil Code of the State of California* (1873) [interaktyvus]. <https://leginfo.ca.gov/fa-ces/codes/TOCSelected.xhtml?tocCode=CIV>

²⁵ AUERBACH, Bradford (2024-08-22). Trailblazing Tennessee Legislation – the ELVIS Act. *Outside General Counsel* [interaktyvus]. <https://www.outsidegc.com/blog/trailblazing-tennessee-legislation-on-the-elvis-act>

naudoja svetimą balsą, tačiau ir bet kuriam kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, kuris balso imitaciją skelbia, platina ar kitaip padaro viešai prieinamą, taip asmenims, kurie platina, parduoda ar kitaip padaro prieinamą algoritmą, programinę įrangą ar kitokio tipo technologiją, kurios pagrindinė funkcija yra konkretaus, pagal šiuos požymius identifikuojamo asmens atvaizdo ar balso imitacijos kūrimas žinant, kad šie veiksmai atliekami be tikrojo atvaizdo ar balso savininko sutikimo²⁶. ELVIS minimos gynybos priemonės apima reikalavimą nutraukti neteisėtus veiksmus, sunaikinti bet kokią medžiagą, sukurtą pažeidžiant šį įstatymą ir atlyginti faktinę žalą bei priteisti nukentėjusiajam bet kokią pelną, gautą neteisėtai naudojantis jo balso imitacija.

Tam tikros Kanados provincijos – Manitoba, Niufaundlandas ir Saskačevanas – yra priėmusios specialius vienas kitam analogiškus įstatymus, reglamentuojančius ieškinius dėl neteisėto asmensybės pasisavinimo („a cause of action for the unauthorized appropriation of personality“). Šiuose įstatymuose neteisėti veiksmai apibūdinami kaip kito asmens vardo, atvaizdo ar balso naudojimas be jo sutikimo – balsas yra paminimas atskirai kaip vienas iš asmenį identifikuojančių bruožų. Pavyzdžiui, Niufaundlando versijoje rašoma, kad pažeidimas yra fizinio asmens vardo, atvaizdo ar balso naudojimas, siekiant reklamuoti ar skatinti turto ar paslaugų pardavimą ar kitokią prekybą jais, arba kitais naudotojui naudingais tikslais, kai fizinis asmuo yra identifikuojamas arba gali būti identifikuojamas ir buvo ketinama pasinaudoti to fizinio asmens vardu, atvaizdu ar balsu („use of the name or likeness or voice of an individual for the purposes of advertising or promoting the sale of, or other trading in, property or services, or for other purposes of advantage to the user where, in the course of the use, the individual is identified or identifiable and the user intended to exploit the name or likeness or voice of that individual“)²⁷. Visuose trijuose įstatymuose taip pat minima, kad siekiantis gauti žalos atlyginimą asmuo turi būti atpažįstamas pagal šiuos bruožus, taigi, asmens balso panaudojimas be jo sutikimo asmeniniais ar komerciniais tikslais būtų neteisėtas, jei jis nebuvo modifikuotas taip, kad originalusis balso savininkas nebegalėtų būti identifikuojamas. Taip pat kaip imperatyvi būtinoji sąlyga yra nustatyta kito asmens vardą, atvaizdą ar balsą naudojusio asmens kaltė – „(...) and the user intended to exploit the name or likeness or voice of that individual“²⁸. Svarbu paminėti, kad šių Kanados provincijų teisėje neteisėtas kito asmens vardo, atvaizdo ar balso panaudojimas laikomas pasikėsinimu į privataus gyvenimo neliečiamumą, todėl iš siekiančio gauti žalos atlyginimą ieškovo nereikalaujama įrodyti realiai patirtą žalą („An action for violation of privacy may be brought without proof of damage“). Savo straipsnyje „Protecting Your Personality Rights

²⁶ AUERBACH, Bradford (2024-08-22). Trailblazing Tennessee Legislation – the ELVIS Act. *Outside General Counsel* [interaktyvus]. <https://www.outsidegc.com/blog/trailblazing-tennessee-legislation-on-the-elvis-act>

²⁷ *Privacy Act* (1990) [interaktyvus]. <https://assembly.nl.ca/Legislation/sr/statutes/p22.htm>

²⁸ *Privacy Act* (1990) [interaktyvus]. <https://assembly.nl.ca/Legislation/sr/statutes/p22.htm>

in Canada: A Matter of Property or Privacy?“ Otavos universiteto doktorantė Amy Conroy teigia, kad kito asmens atvaizdo vertę nėra sunku apibūdinti iš komercinės pusės – jos vertė gali būti matuojama pagal vartotojo sąmonėje egzistuojantį ir jo pasirinkimams įtaką darantį ryšį tarp žymaus asmens atvaizdo bei jo reklamuojamo produkto²⁹. Šis kriterijus akcentuojamas ir anksčiau aptartuose amerikietiškuosiuose *Midler v. Ford Motor* bei *Waits v. Frito-Lay* precedentuose. Tačiau Conroy pabrėžia, kad įstatymų leidėjas Kanadoje pripažįsta, kad asmens atvaizdui būdinga komercinė vertė nėra vienintelis teisinės apsaugos vertas požymis ir kad teisė į nuosavą vardą, atvaizdą bei balsą Kanados įstatymų leidėjo supratimu turi tiek teisės į nuosavybę, tiek teisės į neliečiamą privatų gyvenimą bruožų³⁰.

Taip pat vertėtų paminėti, jog yra valstybių, kurios asmenines neturtines teises yra įtvirtinusios atviro sąrašo principu. Tai yra inovatyvus ir visavertišką gynybą užtikrinantis teisinis reglamentavimas, neleidžiantis vystantis visuomeniniams santykiams susidaryti teisės spragos situacijoms. Viena iš tokių valstybių yra Lenkija, savo civilinio kodekso 23 straipsnyje įtvirtinusi nuostatą, jog asmeniniai žmogaus interesai, prie jų priiskiriant ir atvaizdą, yra saugomi civilinės teisės, nepriklausomai nuo apsaugos pagal kitus teisės aktus³¹. Iš minėtos normos matyti, jog Lenkijoje yra pateikiamas tik pavyzdinis asmeninių neturtinių teisių sąrašas, leidžiantis ginti ir kitas normoje nepaminėtas teises.

Dar viena iš valstybių, kuriose pastaraisiais metais stipriai pagausėjo su dirbtiniu intelektu susijusių teisinių ginčų – Kinija. 2024 m. balandžio 23 d. Pekino teismas priėmė pirmąjį sprendimą, susijusį su dirbtinio intelekto atkartotu asmens balsu teisės į atvaizdą kontekste. Ieškovė – profesionali įgarsintoja, kurį į teismą kreipėsi sužinojusi, kad jos balso įrašai be jos sutikimo buvo perduoti įmonei, naudojusiai juos kurdamai programą, kuri naudotojo įrašomą tekstą paverčia garso įrašu („text-to-voice“)³². Kinijos civilinio kodekso 4 skyriuje nuostatoje, savo turiniu panašioje į Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.22 straipsnį, minima, kad niekas negali be asmens sutikimo naudoti, viešinti ar leisti kitiems viešinti jo atvaizdą³³. Kinijos civilinio kodekso 1023 straipsnyje pabrėžiama, kad fizinio asmens teisė į balsą turėtų būti traktuojama taip pat, kaip ir jo teisė į atvaizdą („For the protection of a natural person's voice, the

²⁹ CONROY, Amy. (2012). Protecting Your Personality Rights in Canada: A Matter of Property or Privacy? *Western Journal of Legal Studies*, 1(1) [interaktyvus]. <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwojls/article/view/5532/4617>

³⁰ CONROY, Amy. (2012). Protecting Your Personality Rights in Canada: A Matter of Property or Privacy? *Western Journal of Legal Studies*, 1(1) [interaktyvus]. <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwojls/article/view/5532/4617>

³¹ *The Civil Code* (1964) [interaktyvus]. <https://webfiles-sc1.blackbaud.com/files/support/helpfiles/npoconnect/content/resources/attachments/poland-civil-code.pdf>

³² WININGER, Aaron (2024-04-28). *China's Beijing Internet Court Recognizes Personality Rights in Generative AI Case*. China IP Law Update [interaktyvus]. <https://www.chinaiplawupdate.com/2024/04/chinas-beijing-internet-court-recognizes-personality-rights-in-generative-ai-case/>

³³ *Civil Code of the People's Republic of China* (2020) [interaktyvus]. <https://regional.chinadaily.com.cn/pdf/CivilCodeofthePeoplesRepublicofChina.pdf>

relevant provisions on the protection of the right to likeness shall be applied *mutatis mutandis*“)³⁴. Nagrinėjamu atveju teismas pripažino, kad fizinių asmenų balsai pasižymi skirtingomis savybėmis – tembru, dažniu – kurios yra unikalios kiekvienam asmeniui ir padeda individualizuoti kiekvieną iš mūsų. Byloje nustatyta, kad dirbtinio intelekto sukurtas balsas atitiko ieškovės intonaciją, tembrą ir žodžių tarimo stilių. Teismas ieškovei priteisė 250 000 juanių (apie 34 000 eurų) žalos atlyginimą ir atsakoves įpareigojo publikuoti viešą atsiprašymą³⁵. Šis naujai sukurtas teismo precedentas patvirtino, kad Kinijos civiliniame kodekse numatyta fizinio asmens teisės į atvaizdą apsauga turėtų būti aiškinama kaip taikoma ir dirbtinio intelekto atkartoto to asmens balso atveju, jeigu vidutinis žmogus turėtų sunkumų juos atskirdamas.

Pažanga šioje srityje pasižymi ir kita rytų Azijos valstybė – Pietų Korėja. Šios valstybės teisės šaltiniuose, skirtingai nei anksčiau aptartuose pavyzdžiuose, nėra atskirų įstatymų ar nuostatų, skirtų būtent asmenį identifikuojančių požymių apsaugai. Šiuo metu piliečiai pažeistas teises gina plačiai suformuluoto Pietų Korėjos civilinio kodekso 751 straipsnio, kuriame nustatoma, kad žalą kito asmenybei, laisvei ar žinomumui padaręs arba kitam dvasinių kančių sukėlęs asmuo turi tokią žalą atitinkamai atlyginti („A person who has injured the person, liberty or fame of another or has inflicted any mental anguish to another person shall be liable to make compensation for damages arising therefrom“), pagrindu³⁶. Nuostatą, artimiausią mūsų teisės į atvaizdą gynybos suvokimui, būtų galima rasti Pietų Korėjos Nesąžiningos konkurencijos prevencijos ir komercinių paslapčių apsaugos įstatyme, kurio 2 straipsnyje rašoma, kad „veiksmai, kuriais pažeidžiami kito asmens ekonominiai interesai, kai savame versle be leidimo naudojamas požymis, pagal kurį galima identifikuoti kitą asmenį, pavyzdžiui, kito asmens vardas, atvaizdas, balsas, parašas ir kt., kuris yra plačiai žinomas Korėjos Respublikoje ir turi ekonominę vertę, pažeidžiant sąžiningą konkurenciją ar konkurencijos įstatymuose numatytą tvarką“³⁷ yra įvardijami kaip įeinantys į nesąžiningos konkurencijos sąvoką. Tačiau šalies viduje dažnai kyla diskusijų dėl to, ar toks apsaugos lygmuo yra pakankamas – 2023 metais atliktos pramogų industrijos apklausos rezultatai parodė, kad net apie 80% valstybės talentų agentūrų susiduria su sunkumais, kai tenka ginti savo atlikėjų teises³⁸.

³⁴ *Civil Code of the People's Republic of China* (2020) [interaktyvus]. <https://regional.chinadaily.com.cn/pdf/CivilCodeofthePeople'sRepublicofChina.pdf>

³⁵ CAIYU, Liu (2024-04-23). Court rules on China's first AI voice rights case, sounding alarm for industry. *Global Times* [interaktyvus]. <https://www.globaltimes.cn/page/202404/1311121.shtml>

³⁶ *Civil Act* (1958) [interaktyvus]. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

³⁷ *Unfair Competition Prevention and Trade Secret Protection Act* (1987) [interaktyvus]. <https://www.kipo.go.kr/upload/en/download/UnfairAct.pdf>

³⁸ Korean Intellectual Property Office (2023). *2023 Industry Survey on Publicity Rights Contract and Violation Status*. [interaktyvus] <https://www.kipo.go.kr/ko/kpo/BultnFileDown.do?ntatcSeq=16704&ntatcAtflSeq=1&sysCd=&aprchId=BU0000048>

Įvairūs aktorių bei muzikos atlikėjų ieškiniai, susiję su jų atvaizdo naudojimu reklamose Pietų Korėjos teismuose dažnai atmetami, nes, pasak teisėjų, įžymybės nesugeba įrodyti realiai patirtos žalos. Taip pat dabartinis reglamentavimas dažnai kritikuojamas dėl to, kad jame kaip privalomas bruožas yra išskiriamas žinomumas visuomenėje, todėl teisės į atvaizdą gynyba apsiriboja įžymybėmis ir nėra laikoma savarankiška kiekvienam asmeniui priklausanti teisė³⁹. Pietų Korėjos Teisingumo ministerija į šią problemą atsižvelgė 2022 m. pabaigoje pranešdama apie planus artimiausiu metu civilinį kodeksą papildyti specialiomis nuostatomis, kurios išplėstų šio pobūdžio teisių apsaugos taikymo sritį⁴⁰. Siūlomoje naujoje kodekso redakcijoje būtų galima rasti normas, kuriose įtvirtinama asmens teisė pačiam savo nuožiūra naudoti savo vardą, atvaizdą, balsą ar kitus identifikuojančius požymius (ministerijos siūlomas 3-2(1) straipsnio papildymas: „Any person shall have the right to the commercial use of his/her name, portrait, image, voice and other identity traits“, 3-3(1) straipsnio: „A person has the right to use his or her name, portrait, voice or other personal identity marks in a rational way“)⁴¹. Kodekse būtų minima, kad šią teisę asmuo kitiems gali perleisti tik savo valia („The right holder of a right of publicity may permit other persons to use their right of publicity. However, such permission may be withdrawn for serious causes, such as contradictory principles“), o jį identifikuojančių požymių naudojimas be sutikimo yra neteisėtas⁴². Prieš tokius neteisėtus veiksmus būtų numatytos konkrečios gynybos priemonės – teisė kreiptis į teismą, reikalaujanti nutraukti neteisėtus veiksmus, pašalinti viešą medžiagą, kurioje be sutikimo naudojamas asmens atvaizdas ir kiti požymiai, atlyginti patirtą žalą. Taip pat siūloma pridėti nuostatą, kad mirus šių teisių turėtojai, šios teisės gali būti perimamos paveldėtojų ir galioti trisdešimt metų nuo teisių perėmimo dienos. Paskelbdama pasiūlymą Teisingumo ministerija teigė, kad jį parengti paskatino pastaruoju metu kilę ginčai dėl to, ar teisė į atvaizdą ir kitus asmenį identifikuojančius požymius gali būti perimama paveldėtojų kartu su kitomis mirusiojo teisėmis, taip pat kitų valstybių, kuriose panašių teisių apsauga *expressis verbis* yra numatyta įstatymuose, pavyzdys⁴³.

³⁹ KIM, Junhong (2023-04-10). The Right of Publicity: An Alteration in Civil Law Along with the Passage of Time. *The Argus* [interaktyvus]. <https://www.theargus.org/news/articleView.html?idxno=2492>

⁴⁰ Kim & Chang (2023-04-14). *MOJ Announces Proposed Amendment to the Civil Code to Establish Right of Publicity*. Kim & Chang Newsletter [interaktyvus]. https://www.kimchang.com/en/insights/detail.kc?sch_section=4&idx=27037

⁴¹ KIM, Junhong (2023-04-10). The Right of Publicity: An Alteration in Civil Law Along with the Passage of Time. *The Argus* [interaktyvus]. <https://www.theargus.org/news/articleView.html?idxno=2492>

⁴² KIM, Junhong (2023-04-10). The Right of Publicity: An Alteration in Civil Law Along with the Passage of Time. *The Argus* [interaktyvus]. <https://www.theargus.org/news/articleView.html?idxno=2492>

⁴³ Kim & Chang (2023-04-14). *MOJ Announces Proposed Amendment to the Civil Code to Establish Right of Publicity*. Kim & Chang Newsletter [interaktyvus]. https://www.kimchang.com/en/insights/detail.kc?sch_section=4&idx=27037

3. Teisės į balsą reguliavimo problemos ir pasiūlymai

Lentelėje pateikta susisteminta turtinės bei neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui bei specialiųjų gynybos priemonių galimybės, nagrinėjant kiekvieną iš įmanomų teisinių pagrindų ginti asmens teisę į balsą. Iš lentelėje pateikto lyginimo matyti, jog dabartinėje Lietuvos teisinėje sistemoje yra numatyti keli alternatyvūs būdai ginti asmens teises, kurios buvo pažeistos dirbtiniu intelektu sukuriant šio asmens balso imitaciją ir panaudojant ją komerciniais tikslais.

1 lentelė. Turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo galimybės pažeidus asmens teisę į balsą dirbtinio intelekto priemonėmis komerciniais tikslais

	Turtinė žala	Neturtinė žala	Veiksmų nutraukimas
Teisė į atvaizdą (CK 2.22 str.)	Yra galimybė priteisti, taikant įstatymo analogiją	Yra galimybė priteisti, taikant įstatymo analogiją	Asmuo gali reikalauti nutraukti veiksmus, pažeidžiančius jo teises, taikant įstatymo analogiją
Garbė ir orumas (CK 2.24 str.)	Nėra galimybės priteisti, nebent pats reklamos turinys yra žeminančio pobūdžio	Nėra galimybės priteisti, nebent pats reklamos turinys yra žeminančio pobūdžio	Asmuo negali reikalauti nutraukti neteisėtų veiksmus, nebent pats reklamos turinys yra žeminančio pobūdžio
Teisė į vardą (CK 2.21 str.)	Yra galimybė priteisti, jeigu ieškinį reikštų žymus asmuo	Yra galimybė priteisti, jeigu ieškinį reikštų žymus asmuo	Teisę prašyti nutraukti neteisėtų veiksmus turi žymus asmuo
Reklamos įstatymas	Yra galimybė priteisti, jeigu yra pateikiama asmens nuomonė apie reklamuojamą produktą	Yra galimybė priteisti, jeigu yra pateikiama asmens nuomonė apie reklamuojamą produktą	Asmuo gali reikalauti nutraukti veiksmus, pažeidžiančius jo teises
BDAR	Yra galimybė priteisti, jeigu buvo naudojami asmens duomenys	Yra galimybė priteisti, jeigu buvo naudojami asmens duomenys	Asmuo gali reikalauti nutraukti neteisėtų veiksmus
Generalinis deliktas	Yra galimybė priteisti	Nėra galimybės priteisti	Asmuo gali reikalauti nutraukti neteisėtų veiksmus

Kaip matyti lentelėje, vienas iš asmeniui numatomų galimybių yra remtis BDAR ir ginčyti asmens duomenų tvarkymo teisėtumą, tačiau susiduriama su aiškia problema, kuomet sukūrimo fiktyvaus balso dirbtiniu intelektu procese nebuvo tiesiogiai ar netiesiogiai panaudoti asmens duomenys, o, pavyzdžiui, naudoti aktoriai, jų balsą modifikuojant dirbtiniu intelektu taip, kad galutinis rezultatas skambėtų kaip tikrojo balso savininko. BDAR ribos – tai asmens tvarkomi duomenys, todėl vargu ar įmanoma teigti, kad balso savininkas nepanaudojus jokių jo balso duomenų galėtų tokioje situacijoje ginti savo teises remiantis neteisėtu duomenų tvarkymu.

Taip pat egzistuoja keli santykiniai gynimosi būdai – deliktinė atsakomybė remiantis Reklamos įstatymu kyla asmeniui, dirbtiniu intelektu sukūrusiam balso imitaciją tuo atveju, jeigu ji panaudojama išreikšti fiktyvią balso savininko nuomonę apie prekę bei paslaugą, tačiau ne tais atvejais, kai balsas panaudojamas kitais tikslais, pavyzdžiui, įgarsinant produkto aprašymą. Be to, numanoma ir galimybė reikšti ieškinį teisės į vardą pagrindu arba ginant asmens garbę ir orumą. Nepaisant to, šie būdai, kaip ir minėtieji kiti būdai pateikia tik siaurą situacijų ratą, kuomet asmens teisė į balsą būtų apginta.

Vienas iš galimų gynybos būdų – remtis generalinio delikto pagrindu. Generalinio delikto esmė yra bendra pareiga nepažeisti kito asmens teisių, todėl gynyba šiuo pagrindu yra universalinė, tačiau eksplacitiškai įstatymuose neįtvirtinant teisės į neturtinės žalos atlyginimą, generalinio delikto pagrindu įmanoma tik reikalauti tik turinės žalos atlyginimo bei neteisėtų veiksmų nutraukimo.

Lyginant pateiktus pažeistų teisių gynimo būdus iškyla aiški dilema: kuris iš pateiktų būdų yra universaliausias ar kiek įmanoma visapusiškai apginantis esminę asmeninę neturtinę teisę į balsą?

Autorių manymu, remiantis dabartiniu Lietuvos teisinės sistemos reglamentavimu, tai būtų gynimas teisės į atvaizdą pagrindu, teigiant, jog reiktų taikyti teisės į atvaizdą normos analogiją teisei į balsą apginti. Tačiau šiuo metu praktikos dėl įstatymo analogijos taikymo tokiose situacijose nėra, todėl, kol teisė į balsą nėra eksplacitiškai įtvirtinta teisės į atvaizdą normos kontekste, sunku teigti dėl tokio gynybos būdo efektyvumo. Visgi būtų galima teigti, jog pagrindai taikyti įstatymų analogiją aptariamose situacijose egzistuoja, o teisės į atvaizdą ir teisės į balsą panašumas yra neginčytinas: abi teisės yra asmeninės neturtinės teisės, turinčios esminę reikšmę žmogaus identiteto išsaugojimui. Visgi atsižvelgiant į tai, jog asmeninės neturtinės teisės Lietuvos teisinėje sistemoje yra įtvirtintos uždaro sąrašo principu, ir siekiant suteikti efektyviausią gynybą ir sprendimą iškeltai problemai, būtų optimalu siekti asmens teisės į balsą eksplacitinio įtvirtinimo, suteikiant šiai teisei tokią pat apsaugą kaip ir teisei į atvaizdą.

Nagrinėjant šią problemą per Lietuvos Respublikos teisės prizmę susiduriama su sunkumais, susijusiais su teismų praktikos stoka. Amerikietiškieji *Midler v. Ford Motor* bei *Waits v. Frito-Lay* precedentai skaičiuoja jau ketvirtą dešimtį, o Lietuvos Res-

publikos teismai iki šiol nėra pateikę išaiškinimų, iš kurių būtų galima daryti išvadą, ar žmogaus balsas gali būti prilyginamas jo atvaizdai ir ginamas remiantis tais pačiais principais. Nesant reikiamos praktikos, pareiga užpildyti šią teisinę spragą galėtų būti perduota įstatymų leidėjui. Savotišku Kalifornijos civilinio kodekso 3344(a) straipsnio atitikmeniu būtų galima laikyti Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo nuostatą: „Reklama draudžiama, jeigu joje: (...) 7) be fizinio asmens sutikimo minimas jo vardas, pavardė, pateikiama jo nuomonė, informacija apie jo privatą ar visuomeninį gyvenimą, turtą, naudojamas fizinio asmens atvaizdas” (Reklamos įstatymas, 4 str. 2 d. 7 p.). Tiesa, šios nuostatos nėra visiškai analogiškos viena kitai. Pagal Kalifornijos civilinį kodeksą pažeidimą padaręs asmuo turi mokėti didesniąją sumą iš fiksuotos pinigų sumos, padarytos faktinės žalos ar iš neteisėtų veiksmų gautos naudos, o pagal lietuviškąjį įstatymą nukentėjusysis gali reikalauti neteisėtos reklamos naudojimo nutraukimo, žalos atlyginimo bei viešo paneigimo. Kalifornijos teisinio reguliavimo atveju taip pat galima prisiteisti baudinius nuostolius, o Lietuvos teisėje tokio instituto nėra. Kaip bene svarbiausią skirtumą tarp šių nuostatų galima būtų išskirti tai, kad mūsų Reklamos įstatyme *expressis verbis* niekur neminimas asmens balsas – apsiribojama „atvaizdo” sąvoka, kuri, kaip minėta, pagal gramatinį aiškinimą nepakankamai apima balsą, kaip vieną iš asmenį identifikuojančių bruožų.

Įstatymas, atitinkantis ELVIS, stipriai pasitarnautų ginant atlikėjų teises ir interesus Lietuvos Respublikos ribose, tačiau, svarstant galimybę priimti ELVIS įkvėptą įstatymą mūsų teisinėje sistemoje, pirma reikėtų įvertinti jo praktiškumą bei efektyvumą unikaliame mūsų valstybės teisiniame, kultūriniame bei ekonominiame kontekste, taip pat atsižvelgti į tokio reglamentavimo atitiktį protingumo, efektyvumo principams. Jungtinių Amerikos Valstijų pramogų verslo apimtis yra nepalyginti didesnė, todėl dėl didelio atlikėjų skaičiaus jaučiamas didesnis poreikis išleisti specialų konkrečias jų teises reglamentuojantį aktą, tuo tarpu Lietuvoje įstatymo, skirto išimtinai įžymybių teisių apsaugai, priėmimas galėtų prasilenkti su platesniais, valstybei bei visuomenei aktualesniais poreikiais.

Iš aptartų pavyzdžių Lietuvos teisei sistemai artimiausi minėtų trijų Kanados provincijų teisės aktai, reguliuojantys teisės į atvaizdą gynybą. Šiose teritorijose galiojančiuose įstatymuose ne tik yra ginama visų asmenų, neišskiriant vien visuomenėje atpažįstamų įžymybių, teisė į atvaizdą, tačiau taip pat prie šios teisės *expressis verbis* kaip bruožas, pagal kurį galima atpažinti konkretų asmenį, yra paminimas balsas, o būtent tokios normos nebuvimas Lietuvos teisės šaltinių sistemoje sukuria spragą. Šiame kontekste taip pat vertėtų paminėti Pietų Korėjos situaciją. Dabartinis šios valstybės teisinis reglamentavimas, skirtingai negu Lietuvos, beveik visiškai nemini teisės į atvaizdą apsaugos jokia forma (išskyrus specifinį nesąžiningos konkurencijos atvejį) ir, daugumos nuomone, yra laikomas nepakankamu. Lietuviškajame civiliniame kodekse yra įtvirtinta kiekvieno asmens teisė į atvaizdą, tačiau pagal šią nuostatą sunku būtų apginti balso neliečiamumą. Svarbu prisiminti, kad siūlomoje naujoje

Pietų Korėjos civilinio kodekso redakcijoje prie naujos normos apie teisės į atvaizdą gynybą eksplisitiškai būtų paminėtas ir balsas. Taigi, priėmus tokius pakeitimus, šios valstybės teisinė sistema, kurią būtent šių teisių gynimo reglamentavimo kontekste kol kas būtų galima laikyti atsiliekiančia nuo Lietuvos, taptų už ją kur kas pažangesnė.

Apibendrinant galima teigti, kad, nesant aktualios teismų praktikos, pats efektyviausias būdas apginti teisę į balsą Lietuvoje būtų dabartinę civilinio kodekso 2.22 nuostatą papildyti *expressis verbis* joje paminint žmogaus balsą kaip vieną jį identifikuojančių požymių. Atsižvelgiant į dabartinę mūsų valstybės ekonominę, socialinę bei teisinę situaciją, taip pat į tai, kad asmens teisė į balsą, kaip į esminį bruožą, pagal kurį kiekvienas iš mūsų gali būti atpažįstamas, yra teisei į atvaizdą lygiavertė neturtinė subjektinė vertybė, šis sprendimas efektyviausiai užtikrintų teisės į balsą gynybą tiek įžymybių, tiek kiekvieno visuomenės nario apskritai atžvilgiu.

Išvados

1. Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtinta nemažai galimybių asmeniui apginti pažeistą teisę į balsą, tačiau esamos priemonės nėra pakankamai efektyvios ar universalios: Reklamos įstatymo bei BDAR pagrindu asmuo savo asmeninę neturtinę teisę gali apginti tik esant itin specifinėms situacijoms, kurios yra nurodytos šiuose teisės aktuose; garbės ir orumo pažeidimas ginant asmens teisę į balsą kiltų tik tuo atveju, jeigu pavyktų įrodyti, kad dirbtiniu intelektu sugeneruoto balso panaudojimu buvo tiesiogiai pažeista žmogaus garbė ar orumas; manytina, jog teisės į vardą pažeidimas būtų konstatuotas tik ginant visuomenėje žinomo asmens teisę į balsą; teisės į atvaizdą atveju būtų galima taikyti įstatymo analogiją, tačiau tai sukelia teisinio netikrumo problemą; ginant teisę į balsą generalinio delikto pagrindu nėra tiesiogiai įtvirtintos galimybės prisiesti neturtinę žalą.
2. Lyginant užsienio valstybėse įtvirtintą asmeninių neturtinių teisių reglamentavimą galima pastebėti, jog užsienio teisės reguliavimas yra inovatyvus ir galėtų suteikti naudingų idėjų Lietuvos įstatymų leidėjui: nuo tiesioginio teisės į balsą įtvirtinimo iki atviro neturtinių teisių sąrašo įtvirtinimo.
3. Lietuvoje asmeninės neturtinės teisės yra įtvirtintos baigtinio sąrašo principu, todėl siūlytina *expressis verbis* įtvirtinti ir asmens teisę į balsą, siekiant suteikti vienodą apsaugą visoms asmeninėms neturtinėms teisėms. Tokiu būdu, nedarant kardinalios Lietuvos teisinio reguliavimo reformos, asmuo turėtų aiškiai suformuotą teisinį pagrindą, kuriuo remiantis galėtų reikalausti nutraukti neteisėtus veiksmus bei atlyginti turtinę ir neturtinę žalą.

Šaltinių sąrašas

Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kiti teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2024/1689 kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 ir direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828 (Dirbtinio intelekto aktas), OL L, 2024/1689 [interaktyvus]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32024R1689>
2. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), OL L 119, 2016, p. 1–88 [interaktyvus]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:32016R0679>

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai:

3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262
4. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1871. *Valstybės žinios*, 64-1937

Užsienio valstybių teisės aktai:

5. *Civil Act* (1958) [interaktyvus]. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG
6. *Civil Code of the People's Republic of China* (2020) [interaktyvus]. <https://regional.china-daily.com.cn/pdf/CivilCodeofthePeople'sRepublicofChina.pdf>
7. *Privacy Act* (1990) [interaktyvus]. <https://assembly.nl.ca/Legislation/sr/statutes/p22.htm>
8. *Privacy Act* (1988) [interaktyvus]. <https://www.canlii.org/en/mb/laws/stat/ccsm-c-p125/67771/attachment/p125.pdf>
9. *The Civil Code of the State of California* (1873) [interaktyvus]. <https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=CIV>
10. *The Civil Code* (1964) [interaktyvus]. <https://webfiles-sc1.blackbaud.com/files/support/helpfiles/npconnect/content/resources/attachments/poland-civil-code.pdf>
11. *Unfair Competition Prevention and Trade Secret Protection Act* (1987) [interaktyvus]. <https://www.kipo.go.kr/upload/en/download/UnfairAct.pdf>

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3004.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 1-7

Specialioji literatūra:

14. AMBRASIENĖ, Dangutė; BARANAUSKAS, Egidijus; BUBLIENĖ, Danguolė ir kt. (2009). *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
15. CONROY, Amy. (2012). Protecting Your Personality Rights in Canada: A Matter of Property or Privacy? *Western Journal of Legal Studies*, 1(1), 1-20 [interaktyvus]. <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwojls/article/view/5532/4617>
16. JARAŠIŪNAS, Egidijus ir SPRUOGIS, Ernestas (2007). Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje. *Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui* parengtas nacionalinis pranešimas, 2-40 [interaktyvus]. https://www.confueconstco.org/reports/rep-xiv/report_Lithuania_lt.pdf
17. Korean Intellectual Property Office (2023). *2023 Industry Survey on Publicity Rights Contract and Violation Status*. [interaktyvus] <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnFile-Down.do?ntatcSeq=16704&ntatcAtflSeq=1&sysCd=&aprchId=BUT0000048>
18. LANS, Maxine (1993). Sound-alikes sound like a legal violation. *Marketing news*, 27 (2), 7 [interaktyvus]. <https://research.ebsco.com/c/vzvkkq/viewer/pdf/2jt2tf646z?route=details>
19. MIKELĖNAS, Valentinas (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė, I tomas*. Vilnius: Justitia.
20. Europos Parlamentas (2021). Tackling Deepfakes in European Policy [interaktyvus]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU\(2021\)690039_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU(2021)690039_EN.pdf)
21. TAMINSKAS, Algirdas ir MESONIS, Gediminas (2014). Žmogaus orumas: Konstitucinės refleksijos. *Jurisprudencija*, 21(4), 957–973.
22. VANSEVIČIUS, Stasys (2000). *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia.
23. KAPLAN, Andreas ir HAENLEIN, Michael (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), 15-25.

Nacionalinė teismų praktika:

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-127-403/2018
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 16 d. nutarimas Nr. AC-48-1, „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“, Teismų praktika Nr. 48
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-28-969/2023
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-781/2023
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-73-421/2024

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-469/2024

Tarptautinė teismų praktika:

31. Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1988 m. birželio 22 d. nutarimas byloje *Midler v. Ford Motor Co.*, 849 F.2d 460
32. Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1992 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas byloje *Waits v. Frito-Lay Inc.*, 978 F.2d 1093

Internetiniai šaltiniai:

33. AUERBACH, Bradford (2024-08-22). Trailblazing Tennessee Legislation – the ELVIS Act. *Outside General Counsel* [interaktyvus]. <https://www.outsidegc.com/blog/trailblazing-tennessee-legislation-the-elvis-act>
34. BRUSTEIN, Joshua (2024-05-22). Scarlett Johansson's Case Against OpenAI Isn't Novel. *Bloomberg Businessweek Daily* [interaktyvus]. <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2024-05-22/scarlett-johansson-s-openai-complaint-mimics-bette-midler-s-ford-case>
35. CAIYU, Liu (2024-04-23). Court rules on China's first AI voice rights case, sounding alarm for industry. *Global Times* [interaktyvus]. <https://www.globaltimes.cn/page/202404/1311121.shtml>
36. KIM, Junhong (2023-04-10). The Right of Publicity: An Alteration in Civil Law Along with the Passage of Time. *The Argus* [interaktyvus]. <https://www.theargus.org/news/articleView.html?idxno=2492>
37. Europos Parlamentas (2020-10-07). Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas? [interaktyvus] <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200827STO85804/kas-yra-dirbtinis-intelektas-ir-kaip-jis-naudojamas>
38. KIM, Unho; KIM, John ir LEE, Vera Eunwoo (2023-01-17). Korea's Draft Amendment to the Civil Act May Mean Statutory Protection for 'Right of Publicity'. *Lexology* [interaktyvus]. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c8785f90-e0e6-47c3-a6dd-5ff4d6708222>
39. Kim & Chang (2023-04-14). *MOJ Announces Proposed Amendment to the Civil Code to Establish Right of Publicity*. Kim & Chang Newsletter [interaktyvus]. https://www.kimchang.com/en/insights/detail.kc?sch_section=4&idx=27037
40. WININGER, Aaron (2024-04-28). *China's Beijing Internet Court Recognizes Personality Rights in Generative AI Case*. China IP Law Update [interaktyvus]. <https://www.chinaiplawupdate.com/2024/04/chinas-beijing-internet-court-recognizes-personality-rights-in-generative-ai-case/>

Enciklopediniai, informaciniai ir statistiniai šaltiniai:

41. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (2021). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas [interaktyvus]. <https://ekalba.lt>.

UŽ NETIKRO BALSO – REALI GRĖSMĖ: TEISĖS Į BALSĄ GYNIMO PROBLEMATIKA XXI AMŽIUIJE

SANTRAUKA

Egzistuojant vis daugiau sferų, kuriose pradėjo veikti dirbtinis intelektas, reikia susimąstyti ir apie tai, kad kartu atsiranda ir vis didesnės galimybės bei platesni būdai pažeisti žmogaus asmenines neturtines teises. Darbo objektu šiuo atveju buvo pasirinkta balso teisė, kuri nėra niekaip įtvirtinta Lietuvos teisinio reguliavimo sistemoje. Ištyrus alternatyvius teisės į balsą gynybos nuo - dirbtiniu intelektu sukurtos klastotės komerciniais tikslais - būdus, o konkrečiai teisės į vardą pažeidimą, teisės į atvaizdą pažeidimą, garbės ir orumo pažeidimą, Reklamos įstatymo pažeidimą, asmens duomenų tvarkymo pažeidimą ar generalinį deliktą, tapo aišku, jog dauguma būdai yra tik sąlyginiai, jų pritaikymo galimybės egzistuoja tik esant specifinėms situacijoms. Ieškant universalesnio teisių gynybos būdo, darbo autorių teigimu, asmens teisė į balsą yra būtent asmens teisės į atvaizdą dalis, šios dvi subjektinės neturtinės teisės kyla iš noro užtikrinti, kad tik pats asmuo galėtų turėti galimybę pasirinkti, kaip ir kokių būdu naudojami jį identifikuojantys požymiai. Taikant įstatymo analogiją teisei į balsą apginti išliktų teisinio netikrumo problema, todėl siūlytina balso apsaugą tiesiogiai įtvirtinti įstatyme.

A REAL THREAT BEHIND A FAKE VOICE: THE CHALLENGE OF PROTECTING THE RIGHT TO ONE'S VOICE IN THE 21ST CENTURY

SUMMARY

As more and more areas of artificial intelligence come into play, we need to consider that they also bring with them increasing opportunities and ways to violate people's personal rights. The object of the work in this case was the right to one's voice, which is not in any way enshrined in the Lithuanian legal regulatory framework. After examining the alternative ways of defending the right to one's voice against commercial forgery created by artificial intelligence, namely infringement of the right to name, infringement of the right to image, infringement of honour and dignity, infringement of the Law on Advertising, infringement of the processing of personal data or general tort, it became clear that most of the ways are only conditional, and that their applicability exists only in specific situations. In the search for a more universal remedy, the authors argue that the individual's right to one's voice is a part of the individual's right to an image, and that these rights stem from the desire to ensure that only the individual can have the possibility to choose the way in which and the manner in which his or her identifiers are used. Applying the analogy of the law to the protection of the right to a voice would leave a problem of legal uncertainty, and it is therefore proposed that the protection of the voice should be enshrined explicitly in the law.